

מוצרי מזון ותעשייה מהצומח בארץ ישראל ביה"ב
זהר עמר
(הוצאת אריאל, ירושלים, תשנ"ו)

בחיבורו קטן הכמות ורב האיכות, **מוצרי מזון ותעשייה מהצומח בארץ ישראל בימי הביניים**, פותח זהר עמר צוהר לעולם בלתי מוכר - עולמה החקלאי והכלכלי של ארץ ישראל בימי הביניים והייחס לצמחי מאכל באותה העת. ממצאיו המעוגנים במקורות רבים (רובם ככולם אינם מוכרים לחובבי ארץ ישראל והמקורות) משכנעים, והתמונה הכללית מבוססת היטב.

בסקירתנו רוצים אנו להדגיש נקודה עקרונית. עולם ימי הביניים בארץ ישראל מוכר היטב מתוך נקודות הראות של המקורות היהודיים. זהו מצב לא רצוי, שכן זיהוי צמחים עתיקים מבוסס בין השאר על מסורת מתמשכת, החשובה גם להכרת ייחודם ומאפייניהם בספרות חז"ל. בימי הביניים נעשתה מלאכה פרשנית רחבת היקף הקושרת את ענייני הצמח והחקלאות בימי חז"ל לעיסוק בהם על פי הפרשנות החדשה. הצעותיו של זהר עמר לביאור **עוגת רצפים** המקראית על פי תיאורה בכתבי אל מוקדמי - **המשכיות המושג שמן אנפקינון התלמודי במושג שמן אנפאק הערבי**, זיהויו של השומשום המשנאי בטחינה הערבית ועוד דוגמות רבות, מוסיפים דברים חשובים ביותר. יש גם קוריוזים מעניינים דוגמת פירוש הרואה במלה **נכאת** (בראשית לז כה, מג יא) - דבש חרובים, שהיה נפוץ בימי הביניים ונשען על תעשייה עשירה של מוצר זה.

סוגיה מרתקת שעמר נוגע בה בקצרה קשורה בירידת קרנה של הגפן כגידול מרכזי בארץ בתקופה המוסלמית. זו, מסתבר, דוגמה מעניינת ליחסי תרבות חומרית-תרבות רוחנית, כאשר שאלת השפעתה של המסתייגים מיינ עומדת כאן למבחן. ריבוי העדויות הארכיאולוגיות לנטישת הגיתות מהווה עדות מרשימה לעוצמתה של התופעה.

ציפיינו שהדיון בסוגיות המעניינות שנידונו על ידי עמר בקצרה, יגיע לידיעת הרבים.

המערכת